

Da lahko nekomu ustvariš pravi prostor, mora predvsem vedeti, kako želi živeti

Intervju z Bibo Bertok

Pogovarjala se je Irena Kirn

Biba Bertok je bila rojena leta 1941 v Celju. Maturirala je na gimnaziji v Kranju. Leta 1960 se je vpisala na novoustanovljeno B-smer oddelka za arhitekturo na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (FAGG) v Ljubljani. Po študiju pri profesorju Ravnikarju, pri katerem je skupaj s kolegico Alenko Kovač (por. Masterl) leta 1966 diplomirala na temo Stanovanjska soseska na Rudniku v Ljubljani, je svojo profesionalno kariero začela v pohištveni tovarni Alples. Tam so jo zaposlili kot prvo oblikovalko, da bi svojo proizvodnjo od polizdelkov preusmerili v avtorski pohištveni program, in z večkrat nagrajenimi sistemi za predsobe je postavila temelje tamkajšnjemu industrijskemu oblikovanju pohištva. Med letoma 1972 in 1987 je bila zaposlena v Centru za oblikovanje pri Slovenijalesu, kjer je med drugim zasnovala tudi posteljico Nataša. Po letu 1987 se je odločila za samostojno oblikovalsko pot. Njen bogati oblikovalski opus obsega tako posamezne elemente opreme kot raznoliko serijsko sistemsko pohištvo. Pri svojem delu je vseskozi upoštevala maksimalno uporabnost pohištva za določene namene, tehnološke zmožnosti tovarne in znanje zaposlenih, prav tako je oblikovanje prilagodila materialom, ki so ji bili na voljo. Veliko pozornost je posvečala tudi primerni predstavitvi izdelkov v prodajalnah. Za svoje delo je prejela številne nagrade in priznanja s področja oblikovanja, med drugim nagrado Prešernovega sklada (skupaj z vodjem Centra za oblikovanje Slovenijales Marjanom Gašperšičem, 1981), zlato medaljo 7. bienala industrijskega oblikovanja (1977) in nagrado »brezčasno slovensko oblikovanje« (2013). Leta 1991 je za en mandat prevzela predsedovanje Društvu oblikovalcev Slovenije (DOS).

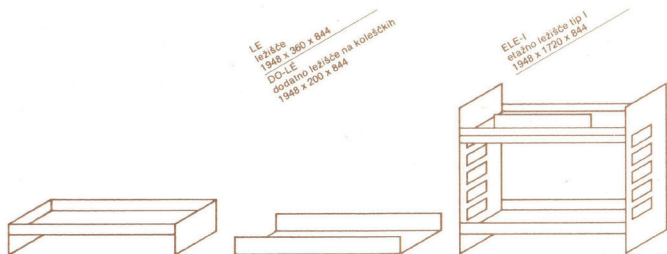
Arhitektka Biba Bertok je svojo strokovno pot začela v drugačnem času, kot je današnji, v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je bil družbeni razvoj v vzponu in je bilo kakovostno serijsko pohištvo v takratni Jugoslaviji še redkost. S svojo inovativnostjo, drznostjo in predanostjo je ustvarjala brezčasne izdelke. Kako se spominjate svojih poklicnih začetkov?

Začela sem na področju pohištva. Takrat ga je bilo na trgu zelo malo in bilo je zelo pusto. Ljudje so pač kupovali tisto, kar je bilo na razpolago, druge možnosti ni bilo. V tovarni Alples v Železnikih so iskali oblikovalca. Spominim se prvega dne in dolge zaprašene stavbe, kjer je skozi špranje pihal veter. Prahu je bilo toliko, da se ni videlo. V istem prostoru se je hkrati brusilo in lakiralo. Takrat so izdelovali ohišja za radijske in televizijske aparate za tovarno El Niš v Srbiji. Ko sem videla to situacijo, sem se najprej vprašala, kje in kako se lotiti izziva. Pogovorila sem se z mojstri v šablonarni, bili so dovetni za moje predloge, spoznali so, da ne želim ukazovati, temveč ustvarjati skupaj z njimi. Dala sem jim vedeti, da je njihovo znanje pomembno. Poskušala sem najti, kaj bi bila prva stvar, ki bi jo delali, naredila sem mini raziskavo, pozanimala sem se po tovarnah in po birojih in pridobila aktualne načrte blokov in hiš. Štiričlanske družine so takrat živele v dvo- ali dvoinpolsobnih stanovanjih (50 do 55 m²), predsobe so bile ozke in dolge, s številnimi vhodi v ostale prostore, skoraj niso dopuščale pohištva. V predsobi pa so prve odlagalne površine, ki jih imaš v stanovanju, tja odložiš vse, od plašča do čevljev, torbe ... Ta misel je vodila do tega, da bi naredili pohištvo za predsobe, ki bi se ga lahko sestavljalo. Omare so bile takrat običajno dolge vsaj dva metra. Mi smo naredili osnovni element dolžine 60 centimetrov. Tako je nastalo prvo modularno pohištvo, najprej predsoba Alfa, kasneje Beta, nato še Gama.



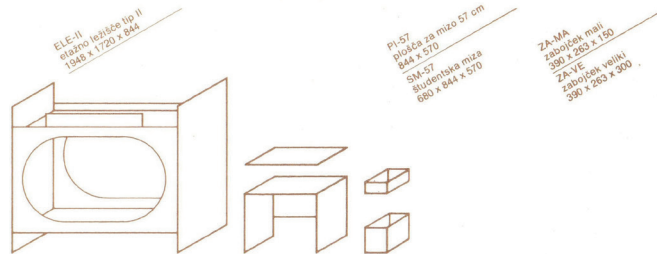
© osebni arhiv

Biba Bertok, Center za oblikovanje - Slovenijales, 1973



© osebni arhiv

Mladinsko pohištvo Nana



© osebni arhiv

Mladinsko pohištvo Nana

Vaša pot je zanimiva ravno zaradi tega, ker ste vse izumljali in postavljali na novo, tudi okolje in procese za uresničevanje svojih idej. To je bil čas izjemno celostnega pristopa, danes je to nezamisljivo.

Da, mogoče smo imeli malo sreče, v smislu, da takrat marsičesa še ni bilo. A začetki so bili težki, prva štiri leta v Železnikih smo morali biti zelo vztrajni. Na srečo sem imela vizijo. Mojstre sem prosila, naj mi povedo, kaj vse lahko naredijo. Takrat se je izdelovalo še težko masivno pohištvo, jaz pa sem želela vnesti lahkotnost, uporabnost. Nujna je bila vztrajnost prepričevanja za spremembo pogleda na svet, a večinoma ne z ljudmi v proizvodnji, temveč v komerciali, kjer so bili naučeni prodajati stare stvari, in ne inovacij. Sprejeti so morali nov izdelek, ki je bil lahkoten in je dajal vtis, da diha, četudi je bil izdelan iz masivnega lesa. Zgledovali smo se po Skandinavcih, oni so lahkotnost potrebovali zato, ker veliko mesecev na leto preživijo v temi. Bilo je veliko raziskovanja in izobraževanja. Preizkušala sem možnosti v proizvodnji, možnosti materialov, bila sem radovedna. Zgodilo se je, da je v tovarno prišel dobavitelj furnirjev, Slovenec iz Trsta. Prosila sem ga, ali grem lahko z njim na ogled tovarn in sejmov v Italiji. Skozi te ekskurzije sem spoznala nove načine, ki sem jih nato uporabila pri svojem delu. Za tiste čase sem veliko potovala, celo v Ameriko (smeh). Raziskovala sem, kje so sejmi pohištva, in jih obiskovala, običajno za dva ali tri dni. Prvi sejem je bil srečno naključje. V Milanu je bila organizirana posebna predstavitev pohištva in oblikovanja. Sejem je bil postavljen v srednje veliko dvorano. V njej sem preživela tri dni, ogledovala sem si vse, kar je bilo razstavljeno, od oblikovalskih idej do materialov, obdelav, detajlov, in se tako učila ter novosti prenašala v naše okolje.

Ste kdaj doživljali kakšne razlike, ker ste ženska?

Razlika je bila zgolj v tem, da nas je bilo žensk malo. Takrat v arhitekturi skoraj ni bilo žensk, glavni so bili moški. Moja izkušnja je bila tudi, da smo ženske takrat delale arhitekturo ne le v gradbenem smislu, temveč smo razmišljale o prostoru, o življenju v teh prostorih. To se mi je zdelo bistveno. Arhitektura me ni zanimala kot gradnja visokih stavb, temveč kot to, kako oblikovati prostor v teh zgradbah, da bodo ljudje lahko spali, obedovali, se družili ..., imeli prostor za dihanje. Zanimalo me je vzdušje v teh zgradbah. Že pred vpisom na fakulteto sem si predstavljala, da bom delala opremo za stanovanja. Imela sem srečo, da je profesor Ravnikar ravno v času mojega vpisa ustanovil smer B. Ker je bila to nova smer, je imel izjemen zagon, da nas spodbudi, da bi ustvarjali, razmišljali, brali, se poučevali. Organiziral je, da so kolegi arhitekti, njegovi študentje z večletno prakso v birojih, priha-

jali predavat in predstaviti svoje delo, pa slikarji ... Predavanjem so sledili pogovori in odpiral se nam je nov svet. Bilo je zanimivo, drugače, spoznali smo veliko – od oblikovanja stekla, lesa do oblikovanja kovine.

Kaj bi bil vaš nasvet ženskam, ki vstopajo v svet arhitekture?

Ko vstopaš v arhitekturo, je dobro, da že delno veš, kaj te zanima, bodisi urbanizem, arhitektura ali oblikovanje. Takrat se opredeliš. Mene niso zanimali nebotičniki in postavljanje z njimi, temveč to, kaj je v njih, kakšne prostore nosijo. Kaj je tisto, kar omogoča kakovostno bivanje v hiši, in kako to narediti. In ravno smer B je bila usmerjena v to potrebo, ne zgolj po obliki in konstrukciji stavbe, temveč v potrebo po toplini, po pravem prostoru. Rada sem opremljala prostor za določeno osebo, družino. Ne moreš oblikovati prostora, ki naj bi omogočal kakovostno bivanje, če delaš samo po pravilih, ki so ti jih nanizali v šoli. Za to, da ustvariš dober prostor, moraš poznati ljudi in njihov način bivanja ter skozi to razumeti, kako opremiti stanovanje.

Bili ste prejemnica več nagrad. Kaj so vam pomenile?

Nikoli nisem razmišljala o nagradah, niti nisem delala za nagrade. Želela sem, da bi tovarna naredila pohištvo, ki bi ga ljudje kupovali. In to pohištvo sem želela na sejmu predstaviti v ambientu. Način ambientalne predstavitve pohištva je bil inovatorski. Do takrat so kose pohištva razstavljali kar drugega zraven drugega, vse omare različnih proizvajalcev na enem mestu. Mi smo se trudili, da smo svoje predstavitve na sejmih oblikovali tako, da bi pohištvo prišlo do ljudi, da bi videli, kakšen ambient lahko ustvarijo z njim. Bilo je zanimivo, kako so ljudje to sprejemali. Postali so pozorni, ko so ugotovili, kaj lahko ustvarijo. Spoznali so tudi, da kos pohištva, na primer omara, ni samo prostor za shranjevanje, temveč moraš vedeti tudi, kam jo boš doma postavil. Vsa ta dogajanja in spoznanja so rasla skupaj z menoj, razvijala so se skupaj z delom. Ko greš na prvi sejem in vidiš, kaj ljudi zanima ..., to je bilo zame pomembno, srečevanje z ljudmi in njihovo seznanjanje s prostorom, da so ga začeli razumevati in videti. Pred tem so kupovali po občutku – kar jim je bilo všeč. Ko je bilo na sejmu pohištvo postavljeno v ambientu, so začeli spraševati mene, zlasti pa sebe, zakaj nekaj potrebujejo in kje v svoji hiši ali stanovanju bodo to imeli. Bila sem začetrnica, ko smo šli na sejem v Beograd in kot prvi v Jugoslaviji predstavili naše pohištvo v ambientu – in dobili smo nagrado, čeprav sploh nisem vedela, da nagrajujejo. Ta nagrada je podprla celotno tovarno Alples in njeno prepoznavnost. Takrat so v Sloveniji delovale še tovarne Stol Kamnik in Meblo Nova Gorica, Rustika Sevnica ter Marles v Mariboru, kjer so arhitektke oblikovale kuhinje.

© osebni arhiv



Posteljica Nataša



© osebni arhiv



Pohištvo Manta

»Spreminjalo se je po korakih, delček za delčkom, in tako je rasla tudi družba. Pri mojem delu je bilo pomembno tudi to, da sem imela vizijo in sem iskala načine, kako to vizijo uresničiti.«

Delali ste tudi v Centru za oblikovanje Slovenijales in iz tistega obdobja je zelo znana otroška posteljica Nataša, ki so jo začeli izdelovati leta 1974 v Tovarni lesne galanterije v Rimskih Toplicah. Bila je prodajna uspešnica, tudi večkrat nagrajena, še kot prototip je že leta 1973 dobila nagrado na sejmu v Beogradu.

Kako se spominjate tega izdelka? Kaj je bilo izhodišče za njegovo oblikovanje?

Takrat je bilo na tržišču pomanjkanje otroškega pohištva in obstajala je potreba po takem izdelku. Želela sem ustvariti posteljico lahkotnega videza, z mislijo na majhna stanovanja z veliko člani, zame je bilo pomembno, da posteljica raste skupaj z otrokom. To smo dosegli s fleksibilnim dnom, ki ga je bilo mogoče premikati po vertikali. S tem je bila posteljica lahko tudi previjalna miza in otroška stajica. Pod eno končnico sta bili na nogah kolesi za preprosto premikanje. Pri oblikovanju sem upoštevala proizvodne možnosti. Tovarna v Rimskih Toplicah je takrat kot ena redkih imela tehnologijo za izdelavo okroglih lesenih palic, kakršne so bile uporabljene za glavni stranici posteljice. Drugi dve sta bili iz snemljivega, pralnega platna iz tovarne Induplati Jarše. Posebnost posteljice je bila tudi to, da smo uporabili živahne barve.

Imate dve hčerki, tudi vnuke. Kako ste usklajevali delo in družinsko življenje?

Prepletanje dela in družine se mi je zdelo zelo naravno, delovala sem spontano, o tem nisem razmišljala. Imela sem partnerja, ki je delal na svojem področju, a sva se vedno pogovarjala o svojem delu in si pomagala. Ko sva nekaj ustvarila, sva si narejeno pokazala, komentirala in tako nadgrajevala idejo.

Kaj vam pomeni prostor?

Prostor je zato, da v njem bivaš. Lahko ti ponuja veliko pogledov ali pa tudi ne. Najti je treba način, da v njem zadovoljno bivaš. Vedno lahko naredimo dober ambient, pisan na kožo nekemu, ki ve, kaj želi. V prostoru se moramo počutiti dobro. Včasih so stanovanja lahko zelo lepa, a ne veš, kje bi sedel ali kako bi se obrnil v prostoru. Predvsem moraš vedeti, kako želiš živeti. Pomembno je, da ljudje, za katere oblikuješ, razmišljajo, kako bodo živeli. Kje bodo pili kavo, kje brali knjigo. Poznavanje funkcije prostora je bistveno za oblikovanje prijetnega ambianta.

Kaj bi morala družba danes narediti za preobrazbo oziroma premik v pravo smer?

Tehnologija je zelo napredovala. Znanja je vedno več, takšnega in drugačnega. Toda vsi specializirani strokovnjaki so skoraj nedostopni. Menim, da je

© osebni arhiv



Prostor narave

bistvo združevanje vseh teh mnenj, idej. Ko sem ustvarjala, je bilo potrebne veliko vztrajnosti in pogovorov, da sem prepričala mojstra, ki je bil vajen svojega dela, da je nekaj naredil drugače. Spreminjalo se je po korakih, delček za delčkom, in tako je rasla tudi družba. Pri mojem delu je bilo pomembno tudi to, da sem imela vizijo in sem iskala načine, kako to vizijo uresničiti.

Kaj pa je vaša strast danes? Vas še vedno navdihuje prostor?

Najbolj me navdihuje narava, prostor v naravi. Pomembno se mi zdi živeti tudi »zunaj«. Ko sem bila otrok, smo živeli v hiši z vrtom, kjer smo preživeli večino časa. Starši so uredili neposreden dostop iz dnevne sobe na vrt. Tudi zdaj imamo urejen vrt s pokrito kuhinjo, kjer ambient ustvarja narava. Pomembna je tudi svoboda. Mislim, da smo v določenem obdobju živeli dokaj svobodno. Hkrati so bili moji starši svobodnjaki, razmišljujoči, o vsem smo se lahko dogovorili, ni bilo ukazov. In to je bistvo. Izziv je sam značaj človeka. Razmislek, kako že v zgodnjem otroštvu uravnati odnos do otroka tako, da mu daš tisto, za kar misliš, da je prav, in da je istočasno svoboden.